

Dječja glazbena baština Slavonije i Srijema

Rambala, Laura

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:930750>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Laura Rambala

**DJEČJA GLAZBENA BAŠTINA SLAVONIJE I
SRIJEMA**

Diplomski rad

Petrinja, lipanj, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Laura Rambala

**DJEČJA GLAZBENA BAŠTINA SLAVONIJE I
SRIJEMA**

Diplomski rad

**Mentor rada:
Doc. dr. sc. Jelena Blašković**

Petrinja, lipanj, 2021.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	GEOGRAFSKI POLOŽAJ SLAVONIJE I SRIJEMA	2
3.	OBIČAJI	3
3.1	Godišnji običaji	4
3.1.1	Poklade	4
3.1.2	Svinjokolja.....	5
3.1.3	Proljetni običaj – Filipovčice.....	6
3.1.4	Božićni običaj – Nošenje Betlema.....	7
3.1.4.1	Badnje večer.....	7
3.2	Dječji običaji Slavonije i Srijema.....	8
4.	TRADICIJSKE DJEČJE PJESMICE	9
5.	BROJALICE	10
5.1	Tradicijske brojalice	10
5.2	Utjecaj škole na brojalice	14
6.	IGRE S PJEVANJEM.....	18
7.	TAPŠALICE	28
8.	ZABAVLJALICE I RUGALICE.....	30
9.	NARODNI PLESOVI.....	34
9.1	Struktura narodnog plesa.....	35
9.2	Narodni plesovi Slavonije i Srijema.....	36
10.	ZAKLJUČAK	46
	LITERATURA	47
	IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA	49

POPIS SLIKA:

Slika 1. Geografski prikaz Slavonije i Srijema	2
Slika 2. Notni zapis igre s pjevanjem „U podrumu je tama“	20
Slika 3. Notni zapis igre s pjevanjem „Ide majka s kolodvora“	20
Slika 4. Notni zapis igre s pjevanjem „Igra kolo u dvadeset i dva“	21
Slika 5. Notni zapis igre s pjevanjem „Širi, širi“	23
Slika 6. Notni zapis igre s pjevanjem „Berem, berem grožđe“	23
Slika 7. notni zapis igre s pjevanje, „Ide vlak teretnjak“	25
Slika 8. Notni zapis igre s pjevanjem „Ja posijah lubenice“	26
Slika 9. Notni zapis igre s pjevanjem „Šap, šap“	27
Slika 10. Notni zapis zabavljalice „Ivo i Mara“	30
Slika 11. Notni zapis rugalice „Tužibaba reza“	31
Slika 12. Notni zapis rugalice „Pužu mužu“	32
Slika 13. Notni zapis plesa "Ajd' na livo"	36
Slika 14. Notni zapis plesa „Opa, cupa skoči“	37
Slika 15. Notni zapis plesa „Tape“	38
Slika 16. Notni zapis plesa „Ćire“	40
Slika 17. Notni zapis plesa „Jaši baba dorata“	41
Slika 18. Notni zapis plesa „Tandora“	42
Slika 19. Notni zapis plesa „Žita“	44
Slika 20. Notni zapis plesa „Oj, Ivane, Ivaniću“	45

SAŽETAK

Rad se bavi dječjoj glazbenom baštinom Slavonije i Srijema, a usmjeren je na dječje pjesme koje su bake i djedovi pjevali djeci te na plesove i brojalice. Baština je dio povijesti svakog naroda, sadrži vrijednosti i elemente koji svaki narod čuva i tako ističe svoj identitet. U dječju baštinu spadaju i dječji običaji, a neki od njih su prikazani u radu. Najviše se ističu godišnji običaji u kojima su djeca najviše i sudjelovala. Dječja glazbena baština pokraj pjesmica i igara s pjevanjem obuhvaća i plesanje, a danas je najčešće njeguju kulturno-umjetnička društva. Dječji folklor koji se njeguje unutar kulturno-umjetničkih društva, obuhvaća pjesmice, igre i plesove. Na taj način djeca upoznaju običaje svoga kraja prenošene generacijama, što čini glazbu prisutnom u životu djeteta od najranijeg djetinjstva. Djeca pomoću pjesmica i igara lakše pamte i brže uče te zadovoljavaju svoje potrebe. Primjenom različitih glazbenih sadržaja potiče se dječja kreativnost, ali i razvijaju se dječje sposobnosti i ljubav prema glazbi. Danas glazba i običaji nekog kraja mogu se vidjeti na manifestacijama ili smotrama folkloru. U radu se prikazuju najčešće pjevana i izvođena dječja folklorna baština, a to su: dječje pjesme, igre, običaji, brojalice te narodni plesovi.

Ključne riječi: dijete, običaji, ples, pjesma, igra

SUMMARY

The paper is about the children's musical heritage of Slavonia and Sylvania. It focuses on children's songs that grandparents used to sing to their grandchildren, dances, and counting songs. Heritage is a part of history of every nation; it contains values and elements that each nation preserves and uses to highlight their identity. Children's customs can also be listed under children's heritage, and some of them are mentioned in the paper. The most prominent ones are the annual customs, in which the children most often participated. Children's musical heritage includes not only songs and singing games, but also dancing, which is most often preserved by cultural-artistic societies. Children's folklore preserved within cultural-artistic societies includes songs, games, and dances. By participating in such activities, children get to know the customs of their region that have been passed down through generations, which makes sure that music is a part of their lives since early childhood. Children use songs and games to remember things more easily and learn faster. Using different musical content encourages the development of children's creativity, their abilities, and love for music. These days, music and customs of a certain region can be seen at various festivals and folk dance ensemble concerts. But the paper touches upon most often performed children's folklore heritage. Those are: children's songs, games, customs, counting songs, and traditional dances.

Keywords: child, customs, dance, song, game

1. UVOD

Dječje igre s pjevanjem stvorene su od strane djece koja su tražila zabavu dok su stariji članovi obavljali svoje poslove. Polaskom u školu stvaraju se veće grupe djece, odnosno prijatelja za igru. Kako prije nije bilo glazbe na ulici i u školi, djeca su je stvarala sama. Pjevali su i time stvarali glazbu svojim glasom. Starija djeca često su znala svirati *diplice*¹ prilikom igara, ali češće je bilo da su se igrali bez instrumenata proizvodeći svoju glazbu. Kako bi se mogli lakše igrati bilo je potrebno odrediti uloge u igri pa tako nastaju i brojalice. Brojalica je vrsta ritmičnog govora koja služi djeci za izbrojavanje prije neke igre (Gospodentić, 2015). Uz pjevanje i plesanje na javnom mjestu najčešće se nisu uključivala djeca, mlade djevojke i momci, ako su bili prisutni promatrali bi, slušali i učili od starijih. Potrebu za igrom, pokretom i glazbenim izražavanjem zadovoljavali bi u krugu svojih vršnjaka izvođenjem brojalica, mimičkih igara i biračkih kola. Majke i bake najčešće su djeci pjevale uspavanke i pjesmice ritmizirane pokretom. Djeca su na taj način već u najranijoj dobi dolazila u doticaj s glazbom. Osim uspavljivanja i zabavljanja te su pjesme imale važnu ulogu u učenju i usvajanju kulture u kojoj dijete živi (Vitez, Marks, Lozica, Muraj, Zebec, Markošević, 2016).

Dječja glazbena baština će se predstaviti kroz nekoliko poglavlja u ovom radu. U radu se objašnjava geografski položaj Slavonije i Srijema te važniji gradovi navedenog prostora. Područje Slavonije i Srijema posjeduje specifične običaje, odnosno godišnje običaje kod djece koji se manifestiraju kroz tradicijske dječje pjesmice, malešnice i brojalice. Nadalje, govori se o dječjim igrama s pjevanjem, tapšalicama, zabavljalicama i rugalicama koje su djeci izrazito zanimljive te o narodnim plesovima Slavonije i Srijema.

¹ Diplica je prastaro jednostavno glazbalo. Izrađeno od trstike, sastoji se od prebiraljke, na kojoj se nalazi nekoliko rupica za prebiranje i piska. Svirano je u mnogim krajevima hrvatske, ali do danas se zadržalo samo u Slavoniji i Baranji. Dostupno na: <http://www.gajde.com/instrumenti/diplica/> [21.6.2021.]

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ SLAVONIJE I SRIJEMA

Slavonija je povijesno-geografska regija u istočnom dijelu Hrvatske. Nalazi se između Save na jugu i Drave na sjeveru, odnosno rijeke Ilove na zapadu, državne granice na istoku te Bosuta i Vuke na jugozapadu. Zajedno s Baranjom i Srijemom dio je geografske regije Istočne Hrvatske. Obuhvaća Požeško-slavonsku, Brodsko-posavsku županiju, velik dio Osječko-baranjske županije, dijelove Virovitičko-podravске, Bjelovarsko-bilogorske, te manje dijelove Sisačko-moslavačke i Vukovarsko-srijemske županije. Slavonija je prostor razvijenog poljodjelstva, stočarstva, ribnjačarstva, prehrambene i drvne industrije.²

Srijem je povijesno-geografska pokrajina u istočnoj Hrvatskoj i jugozapadnoj Vojvodini u Srbiji. Obuhvaća 6814km² od čega je 2454km² u Hrvatskoj, točnije u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Prostire se između Dunava na sjeveri i istoku, Save na jugu, te gornjeg toka Bosuta i zapadnih granica Vukovarsko-srijemske županije na zapadu. Značajan je promet Savom i Dunavom. Važniji gradovi u Srijemu su Vukovar i Ilok u Hrvatskoj te Srijemska Mitrovica, Ruma, Šid, Stara Pazova, Srijemski Karlovi u Srbiji.³

Slika 1. Geografski prikaz Slavonije i Srijema⁴

² Prema enciklopediji dostupnoj na: <https://enciklopedija.hr/> [20.4.2021.]

³ Prema enciklopediji dostupnoj na: <https://enciklopedija.hr/> [20.4.2021.]

⁴ Prema enciklopediji dostupnoj na: <https://enciklopedija.hr/> [20.4.2021.]

3. OBIČAJI

Prema Vitezu i suradnicima (2016) „prevladavalo je shvaćanje da je običaj neupitan, sveobuhvatan i gotovo nepromjenjiv čimbenik u načinu života na selu, koji ima važnost nepisana zakona“ „...narodni običaji su tradicijom ustaljeni načini ponašanja normativnim, ceremonijalnim i simboličkim značajkama; svojstveni određenoj društvenoj zajednici, promjenjivi s vremenom i lokalno varijabilni“ (str. 16). Običaji su nezaobilazni u svakoj kulturi, obilježavaju važne događaje u čovjekovu životu te istaknute prigode u životu zajednica vezane uz vjerski i gospodarski godišnji običaj. Tako shvaćeni kao obveza i norma postaju izvor prava (običajno pravo). Prema hrvatskoj etnologiji postoje tri glavne skupine običaja: životni ili obiteljski, godišnji ili kalendarski, radni ili gospodarski običaji. Životni ili obiteljski običaji odnose se na određene ili istaknute događaje u čovjekovu životu, poput; rođenja djeteta, određenih trenutaka u njegovu odrastanju, važniji događaji u životu mladeži (odlazak mladića u vojsku, novačanje), sklapanje braka, smrt i pogreb. Godišnji ili kalendarski običaji obilježavaju ono što se ponavlja svake godine poput blagdana. Kod Hrvata kako u prošlosti tako i danas većinom su povezani s istaknutim katoličkim blagdanima. Radni ili gospodarski običaji odnose se na početak ili dovršetak važnijih poljodjelskih i dr. poslova poput; oranja, sjetve, žetve, gradnje kuće. Za neke od obih poslova potrebno je više pomoći i radne snage, pa su nastali tradicijski oblici međusobne pomoći na razini susjedstva i seoske zajednice (Vitez i sur. 2016).

Prema etnografskim zapisima hrvatsko seljaštvo u 19. i većem dijelu 20. stoljeća obilježavalo je siromaštvo, radne obveze. Ipak ti zapisi svjedoče i o svečanim trenutcima u obiteljskim i seoskim zajednicama, osobito o proslavljanju blagdana koji se ponavljaju svake godine i u obilježavanju najvažnijih trenutaka u životu. Zbog velikih gospodarskih promjena i razvoja tehnologije neki od ovih običaja su davno napušteni. Kalendarški ili životni običaji s vremenom se mijenjaju, ali uvijek nastoje održati neka od obilježja starih lokalnih tradicija (Vitez i sur. 2016).

3.1 Godišnji običaji

Prema *Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža*⁵ prikaz godišnjih običaja većinom počinje od jesenskih blagdana Svih svetih i Dušnog dana. U tradiciji dan Svih svetih je važan je kao posljednji pastirski blagdan u godini. Pastiri su ga slavili u polju uz darovanu hranu i piće. Nakon Svi svetih dolazi Martinje, vrijeme kad sazrijeva mošt. Zatim započinje predbožićno vrijeme danima sv. Barbare, sv. Lucije, sv. Nikole uz vezano darivanje, sijanje božićne pšenice. Razdoblje od kraja studenog do sredine siječnja povezano je s vjerskim i tradicijskim blagdanom Božić. Kod Hrvata su većinom slični običaji za Božić. Kićenje doma zelenilom, kićenje božićnog drvca, postavljanje lampica i dr. na Badnjak unošenje slame u kuću, priprema božićnog stola, izrada kruha, izricanje čestitki, posjećivanje čestitara. Na Badnjak se jedu posna jela, postavlja se slama ispod božićnog drvca. Darivanje na Božić je također rasprostranjeno svugdje, a u nekim dijelovima čestitari ili koledari ili betlehemari obilaze kuće pjevaju pjesme i čestitaju Božić, a za uzvrat dobiju nešto. Nakon Sveta tri kralja, a prije korizme padaju karneval, poklade ili maškare. Negdje počinju već poslije Sveta tri kralja, a najvažniji dani poklada su u tri dana – nedjelja, ponedjeljak i utorak prije Čiste srijede ili Pepelnice, kojom i završavaju. Proljetni običaji su također vezani uz kršćanske blagdane; Cvijetnica, Uskrs, Spasovo, Jurjevo, Filip i Jakov (Filipovčice), Duhovi. Za većinu ovih običaja postoje povorke mladih i djece koji obilaze selo, pjevaju pjesme i skupljaju darove. Također postoji i ljetni godišnji običaj paljenje krijesova (obredna vatra). Uobičajeno je na Ivanje, folklorno najbogatiji ljetni blagdan. Tijekom godine postoje sveci koje se svečanije slave od mjesta do mjesta, a i pojedine obitelji mogu imati svog sveca zaštitnika (većinom kod pravoslavaca) (Vitez i sur. 2016).

3.1.1 Poklade

Poklade su omiljeni dio godine za djecu. Svaki dio Hrvatske imao je svoj običaj za te dane. Sam naziv „poklade“ razlikuje je od kraja do kraja, tj. od mjesta do mjesta. U Iloku najstariji naziv je „Poklade“, danas postoje i drugi nazivi kao što su *maškare*

⁵ Prema enciklopediji dostupnoj na : <https://enciklopedija.hr/> [20.4.2021.]

i mačkare, ovi nazivi danas se i više upotrebljavaju. Kazivačica Marija Čobanković⁶ iz Iloka prisjeća se poklada dok je ona bila mala.

Nedjelja prije Čiste srijede bila je prvi dan poklada. Djevojčice su taj dan išle kod baka koje su im plele male pletenice. Prvo se zaveže rep i zatim se isplete mala pletenica, okiti se asparagusom⁷. Djevojčice su s malom pletenicom odlazile u školu dva dana. Nakon što su ih bake uplele, oblačile su im suknje, kecelje⁸ (pregače, ali u ovom dijelu Srijema kecelja je imanentan govor, pa ću dalje u radu taj naziv i koristiti) i bluze, odnosno narodne nošnje. Tada je bilo vrijeme komunizma i nije bilo obučenih žena u suknje, gubio se običaj takvog oblačenja žena. Željeli su pokazati na taj način što je njihovo. Kad se sva djeca skupe i spreme išli su u povorci kroz selo i pjevali razne bečarce i pjesmice. Pjesmice su najčešće bile one koje su učili u školi. Kazivačica se sjeća da ih te pjesmice nisu učili njihovi ukućani nego su ih naučili u školi, ali ne sjeća se točno koje su to bile. Predvečer kad završi povorka momci i djevojke slali su djecu kući kako bi se oni mogli nastaviti zabavljati. Djeca su za vrijeme poklada bila darivana, najčešće su dobivala bombone, kolače, kobasice, naranče, jabuke, orahe. Utorak je bio zadnji dan poklada. Taj dan su se i zvona na crkvi zavezala te se zvonilo klepetalom⁹.

3.1.2 Svinjokolja

Djeca su se na dan svinjokolje, dok su odrasli radili, oblačili što su smješnije mogli. Nakon svinjokolje slijedi svečana večera na kojoj su prisustvovali svi koji su taj dan radili. Gazda na večeru poziva kuma koji je morao biti veseo. Za vrijeme večere ulaze djeca koja su se obukla što su smješnije mogla i recitiraju sudionicima na večeri:

Pada inje,

Tad se kolju svinje.

⁶ Kazivačica Marija Čobanković rođena je 2.1.1959. godine u Vinkovcima. Po zanimanju je učiteljica 41. godinu. U svom radu u školi uvijek teži poučavanju i proživljavanju tradicije svoga rodnog zavičaja. Sa svojim razredima je uvijek sudjelovala u Lidranu i postizala zapažene rezultate s njihovim igrokazima. Izdala je dvije knjige s učenicima: Četvrti u riječi i slici i Mali zavičajni iložki rječnik. Mali zavičajni iložki rječnik nastao je u suradnji s docenticom Dubravkom Smajić i Učiteljskim fakultetu Osijeku. Izradila je i svije slikovnice također sa svojim razredima Turistički vodič kroz Ilok i Maslačak.

⁷ Asparagus ili ukrasna šparoga je ukrasna sobna biljka. Služi za kićenje glave mladih djevojaka.<https://gospodarski.hr/rubrike/ostalo/sobna-sparoga-biljka-za-svako-mjesto/> [20.4.2021.]

⁸ Keclja, pregača ili fertun je odjevni predmet, dio narodne nošnje. Nalazi se na prednjem dijelu narodne nošnje, najčešće je ovalnog ili pravokutnog oblika.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50093> [20.4.2021.]

⁹ Klepetalo je drvena udaraljka koja je najčešće izrađena od stabljike kukuruza. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elxiWBE%3D&keyword=klepetalo

Nakon što svima na večeri izrecitiraju budu darivani. U korpice koje su ponijeli dobivaju čokolade, kobasice, jabuke. Bušari su bila djeca i unučad iz kuće ili iz zadruga.

Kazivač: Marija Čobanković, 1959., Ilok
Zapisala: Laura Rambala, 4. ožujka 2021.

3.1.3 Proljetni običaj – Filipovčice

Skupljanje i odjeća:

Marija Čobanković iz Iloka sjeća se običaja pod nazivom Filipovčice koji je izvođen na dan sv. Filipa i Jakova. Običaj je bio s ciljem da se doziva kiša, danas je ovaj običaj zaboravljen. Rano ujutro skupljala su se djeca i mladež u svojim sokacima. Za ovaj običaj djeca i mladež oblačila se u nošnje. Dječaci i dečki su oblačili bijele hlače i košulju s crnim prslukom, a djevojčice i cure su imale bijele suknje, košulje i kecelje, ukrašene ručnim radom, također imale su i marame na glavi i trobojnicu oko pasa. Djevojčice su bile bose, a dječaci obuveni u opanke. Kad se svi okupe u svom sokaku kreću prema svom dijelu šume. Djevojčice su nosile hranu, a dječaci sjekirice.

Igra:

Kad dođu do svog dijela u šumi igraju se, pjevaju i plešu. Djevojke pripremaju hranu, a momci se natječu tko će se prije popeti na drvo. Dok se djevojčice igraju, a djevojke pripremaju hranu, momci sjekiricama sijeku grane lipe i graba, svatko svojoj simpatiji ili djevojci. Djevojke bi ukrasile svoje grane peškirimama¹⁰ i tako ih nosile kući kroz selo. Do kraja dana u šumi pjevaju i plešu, a predvečer kreću nazad u selo. Djevojčice i djevojke nose svoje grane i pjevaju ponovo pjesme o šumi, prirodi i mladosti. Svi zajedno idu u crkvu i mole Oče naš za kišu. Oko crkve obilaze tri puta, Filipovčice Boga mole da zemlja rodi. Grane svi ostavljaju na jednu hrpu ispred crkve te se zabavljaju uz tamburaše dugo u noć.

¹⁰ Peškir/otarak, izrađen je od domaćeg tkanog platna ukrašen na krajevima, vezanim ili utkanim, a završava šlingom, čipkom ili pandžama. Služio je za umivanje, kićenje svatova, prekrivanje košare koja se nosila za blagoslov hrane, te za križ na sprovodima.

3.1.4 Božićni običaj – Nošenje Betlema¹¹

Nošenje Betlema, prema riječima kazivačice Marije Čobanković, stari je Iločki običaj. Jedan ili dva tjedna trajale su pripreme za ovaj običaj. Bilo je četvero do petero djece i svatko je imao svoj zadatak, npr. izraditi pastira, zvijezdu, životinje, Isusa, a na kraju su trebali napraviti štalicu. Kada Betlem bude gotov djeca se skupljaju na Badnje popodne i uvijek idu kod rodbine nositi Betlem. Jedno dijete ulazi prvo i pita „Primate li Betlem?“ Pjevali su božićne pjesme dok su ulazili u kuću i pokazivali Betlem koji su napravili. Domaćini im u košare daju čokolade, jabuke, naranče, novce. Djeca su najčešće svoj Betlem i darove nosili u crkvu.

3.1.4.1 Badnje večere

Kada bi se vratili kući najstariji član obitelji unosio bi slamu u kuću. Slamu bi rasporedili po kući i ispod božićnog drvca, na stolu naprave križ od slame i stave sitni novac, na križ i novac ide bijeli stolnjak na koji se stavlja pšenica i kruh. Kruh su nazivali Badnjača, to je poseban kruh od pletenice koja se nalazila okolo kruha i dijelila je taj kruh na četiri dijela. U svaki dio se stavljal nešto određeno, što je također trebalo izraditi od tijesta. U prvi dio su išli mjesec i sunce, drugi dio kućica s dječakom ili djevojčicom (ako si želio tu godinu plodnu), treći dio domaće životinje, a četvrti dio biljke (pšenica, kukuruz, ječam, zob). Djeca su uvijek sudjelovala u izradi Badnjače s majkom. Svi zajedno u obitelji večeraju i nakon večere kite drvce. Nakon večere djeca su se uvijek valjala i igrala sa slamom i to su nazivali valjanjka. Nakon igre donesu jastuke i deke na slamu i na njoj čekaju vrijeme kada će krenuti na Ponoćku. Nakon Ponoćke djeca bi spavala na slami i tek nakon tri dana slama bi se iznosila van.

Kazivač: Marija Čobanković, 1959., Ilok
Zapisala: Laura Rambala, 4. ožujka 2021.

¹¹ U Iloku ovaj običaj naziva se *Nošenje Betlema*, a on predstavlja Betlehem odnosno štalicu u kojoj se Isus rodio, a izrađivala su ga djeca. O ovom običaju govori kazivačica Marija Čobanković iz Iloka.

3.2 Dječji običaji Slavonije i Srijema

Običaji su u svakim mjestima važni za njihove stanovnike. Kako odrasli tako i djeca imaju svoje običaje. Kod djece su najviše izraženi godišnji običaji. Godišnji običaji se ponavljaju svake godine, a najčešće su povezani s blagdanima. Danas je ovakvih običaja sve manje, malo djece zna za neke od ovih običaja. Kod djece je prisutna nova tehnologija i njegovanje običaja je izostalo ili je zaboravljeno. Učitelji su ti koji pokraj baka i djedova, mama i tata trebaju djecu podsjećati i učiti starim običajima. Dolaskom nove tehnologije djeca se sve manje igraju vani, a s nedostatkom igre vani dolazi i do zaboravljanja običaja. Nemaju više potrebu za izlaženjem iz kuće jer sve mogu vidjeti preko mobitela, a prema tome nemaju potrebu ni za održavanjem svoje baštine jer ih se tome sve manje uči. Za sada su običaji najviše zastupljeni u kulturno-umjetničkim društvima i u njima se najviše i njeguju.¹²

¹² Prema enciklopediji dostupnoj na: <https://enciklopedija.hr/> [25.3.2021.]

4. TRADICIJSKE DJEČJE PJESMICE

Tradicijska glazba stoljećima se prenosi usmenom predajom, a misli se na sloj folklorne glazbe koji se prenosi s generacije na generaciju u vremenskom i prostornom okviru. Ona je nekomercijalna i najčešće je povezana s nacionalnom kulturom. Tradicijske pjesme, koje su dio tradicijske glazbe, obilježavale su godišnji ciklus i vjerske svečanosti. Danas se tradicijska pjesma izvodi puno manje nego prije (Šulentić Begić i Begić, 2017). Tradicijske pjesme važan su dio hrvatskog kulturnog identiteta, jedan je od načina iskazivanja vlastitog, nacionalnog, ali i užeg mjesnog identiteta. Tradicijska glazbena baština oduvijek je bila neiscrpan izvor u izboru pjesama za djecu. Dječji tradicijski napjevi obiluju raznim brojalicama, rugalicama, uspavankama, koje su također dio tradicijske dječje pjesme. Kod djece tradicijska glazba uči se i na satima Glazbene kulture, a ono obuhvaća folklorne, etnološke historiografske i sociološke te odgojno-obrazovne aspekte (Šulentić Begić i Begić, 2017).

Prema kazivačima iz Iloka dječje tradicijske pjesme bez plesa ili igre ne postoje. To su većinom pjesmice koje se pjevaju na folkloru uz ples ili neku igru. Kod odraslih je to drugačije, pamte se i pjesme koje nisu vezane uz plesove.

Malešnice su pučke dječje pjesmice vezane uz igru, jedna su vrsta brojalice koja se razvija kod svih naroda. Prema Velički i Katarinčić (2011) to su prvi pjesnički tekstovi s kojima se dijete uopće susreće. Naziv „malešnice“ Crnković (1998) je predložio na temelju analize i njegovog promišljanja. Malešnicama smatra pjesmice koje su utkane u dječji život i u kojima dijete ne ostaje pasivni promatrač (Crnković, 1998). Prema Crnkoviću (1998) malešnice čine brojalice, nabrajalice, uspavanke, pitalice, rugalice, zagonetke, nagomilavalice, izmišljalice, igre prstima, igre s pjevanjem, tepalice, molitvice, cupkalice, i dr. Dječje pjesmice su brojalice, plesovi s pjevanjem, igre s pjevanjem.

5. BROJALICE

Brojalica je najprirodniji oblik dječjeg izražavanja i nezamjenjivo je sredstvo za razvijanje dječjeg ritma, glazbenog pamćenja i intonacije (Dobrota, 2012). Prema Milinović (2015) brojalicama se razvija osjećaj za ritam, glazbeno pamćenje i točno intoniranje. Mogu se podijeliti na govorne i pjevne. Tradicijske brojalice i one brojalice s utjecajem škole. Korisne su za jezični razvoj djeteta, bude i održavaju djetetovu slušnu pažnju i daju gramatičku strukturu jezika. Također razvijaju osjećaj za slog, sluh, olakšavaju učenje teksta napamet te razvijaju neke od predvještina čitanja i pisanja (Rade, 2009).

Igre se mogu provoditi uz glazbene sadržaje, a jedan od takvih sadržaja su brojalice. Djeca brojalicama odlučuju tko će biti u igri i koju će ulogu tko imati. Obično prebrojava onaj najstariji ili najhrabriji. Brojalicu broji redom i pokazuje kažiprstom u svakog tko želi sudjelovati u igri. Mogu se brojati na ispadanje ili na to na kome brojalica završi pa onda odabrani npr. lovi u igri „Lovice“. Brojalica je također služila i kao zabava među djecom dok se pjevali jedni drugima (Ivanković, 2018). Prema Gospodnetić (2015), neke brojalice su nastale od pjesama, a među djecom su ih proširili odgajatelji i učitelji. Brojalica je i vrsta ritmičnog govora jer im služi za prebrojavanje, nabranje i dr. Također se ubrajaju u vrstu glazbe jer imaju ritam, glazbeni oblik i ostale elemente osim melodije i harmonije. Prestankom dječje igre vani na otvorenom brojalica je sve manje, a odrasli koji su kazivači znaju ih sve manje i nema više toliko zapisa kao prije pedesetak godina (Gospodnetić, 2015).

5.1 Tradicijske brojalice

Brojalica Izašao bijeli mjesec obično se odbrojavala maloj djeci prilikom zabavljanja ili su je djeca izgovarala jedni drugima. Korisnici Staračkog doma¹³ ne sjećaju se točne melodije ove brojalice, misle da su je samo izgovarali bez pjevanja, odnosno odbrojivali.

¹³ Starački Dom Ilok ima 175 korisnika, najmlađi ima 60, a najstariji 97 godina. Jedna od zanimljivosti je što ima tri puta više korisnica od korisnika. Korisnici Staračkog Doma u dobi od 70 do 85 godina govorili su brojalice. U domu se druže između ostalog i kroz radnu terapiju, izradu ukrasnih predmeta, uređivanjem okućnice s cvijećem, čitanjem knjiga i novina, odlaskom u kapelicu na misu i molitve.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10,

Izašao bijeli mjesec
na mjesecu stolica
na stolici kraljica,
na kraljici kruna,
ti mi ličiš na

M A J M U N A

Kazivači: Korisnici Staračkog doma Ilok, Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 15. veljače 2021.

Nadalje, korisnici Staračkog doma Ilok, pamte i brojalicu koju su odbrojavali prilikom igre s prijateljima. Ovu brojalicu s brojanjem do broja deset koristili su prilikom igranja Žmurice.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10,

Magarac bio
tko se nije skrio.

Kazivači: Korisnici Staračkog doma Ilok, Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 15. veljače 2021.

Brojalice Jednoglavo, dvoglavo i Ambure bambure šaljivog su karaktera i djeca ih lako zapamte. Korisnici Staračkog doma Ilok navode kako su ove brojalice zapravo pjesme, ali one se ne pjevaju nego izgovaraju. Kod brojalice Jednoglavo dvoglavo kazivači se ne sjećaju melodije i nije nigdje zapisana.

Jednoglavo, dvoglavo,
troglavo, čevrglavo,
pegalo, šegalo,
seoma, deoma
devetirka, paprika, drić
kotlić tebi u lončić.

Ambure bambure

The image shows two staves of musical notation in 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The lyrics are written below the notes.

Am bu-re bam-bu-re ja se sa-kri u bu-re

5
o-pa - zi-me je-dan žan-dar pa mi pri-ši ša-mar.

Ambure, bambure
ja se sakri u bure,
opazi me jedan žandar,
pa mi priši šamar.

Kazivači: Korisnici Staračkog doma Ilok, Ilok
Notno zapisala: Laura Rambala, 15. veljače 2021.

Išo' zeko u šumicu

I - šo ze - ko u šu - mi - cu iz - gu - bi - o

4
pa - pu - či - cu ka - kve li - je bo - je

7
to mi re - ci ti maj - sto - ro - va kćil

Išo' zeko u šumicu
izgubio papučicu,
kakve li je boje
to mi reci ti
majsotorova kći

Jedna od kazivača Kata Rambala, prisjeća se i brojalice Išo' zeko u šumicu. Ovu brojalicu su većinom brojali kad im je bilo dosadno. Kad bi se izbrojala brojalice trebali su reći neku boju, zatim bi drugi nastavio brojati.

Kazivačica: Kata Rambala, 1956., Ilok
Notno zapisala: Laura Rambala, 18. veljače 2021.

Opa cupa tanca

O - pa cu - pa tan - ca lju - bi ba - ba star - ca

3
a dje - voj - ka mom - či - ća za dva za tri groš - či ća.

Opa cupa, tanca
ljubi baba starca,
a djevojka momčića
za dva, za tri groščića.

Kazivačica Kata Rambala, rođena 1956. godine iz Soljana pamti brojalicu Opa cupa tanca. Ovu brojalicu govorili bi djeci kako bi ih smirili. Obično se djeca stave u krilo i cupka se nogama prilikom izgovaranja.

Kazivačica: Kata Rambala, 1956., Ilok
Notno zapisala: Laura Rambala, 18. veljače 2021.

5.2 Utjecaj škole na brojalice

Škola ima danas, a i u prošlosti je imala velik utjecaj na učenike. Danas je bitan dio života svakog čovjeka, ali prije su školu pohađali samo djeca iz imućnijih obitelji. Kako je vrijeme odmicalo tako je i škola, odnosno obrazovanje postalo dostupno svima. Svećenici i učitelji su prije bili najcjedenije osobe. Učitelj je bio glavni, njega su svi slušali i uz knjigu, bio je jedini izvor znanja za učenike. Vjerojatno su se prilikom izvođenja glazbene kulture u školi pojavljivale razne pjesmice i brojalice. Učitelj bi učenicima izvodio pjesmice i brojalice, a oni bi ih učili napamet. U određenim slavonskim i srijemskih brojalicama vidljiv je utjecaj škole. Danas djeca u

većem dijelu Hrvatske pjevaju iste ili slične pjesmice i odbrojavaju brojalice, a to je zbog utjecaja škole i istih brojlica koje su prisutne u udžbenicima koji se koriste u svim školama. (Ivanković, 2018).

Kazivačica Blaženka Crvenković¹⁴ iz Iloka pamti brojalicu Eci peci pec koju su on i njegovi prijatelji izgovarali prilikom igranja. Obično su je koristili za prebrojavanje u drugim igrama. Također pamti i brojalicu En ten tini koju je koristila prilikom prebrojavanja i određivanja tko će biti glavni u određenoj igri, a koristi je još i danas prilikom prebrojavanja djece u vrtiću.

Eci peci pec

E - ci pe - ci pec ti si ma - li zec,
3
a ja ma-la pre-pe-li-ca e - ci pe - ci pec.

Eci pec,
ti si mali zec,
a ja mala prepelica,
eci peci pec.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Notno zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

¹⁴ Kazivačica Blaženka Crvenković rođena je u Iloku 2. veljače 1964. godine. Nakon završene srednje škole u Iloku svoje školovanje nastavlja u Novom Sadu. 1985. godine stječe zvanje odgojiteljice u pedagoškim ustanovama. 1986. godine zapošljava se u iločkom Dječjem vrtiću u kojem radi i danas. Završila je ciklus seminara ETHNO verificiran od MZO. Članica je Hrvatskog društva folklornih koreografa i voditelja (HDFKiV) i licencirani je učitelj dječjeg folklor (prema kriterijima HDFKiV). Izradila je kraći program njegovanja tradicijske kulture i folklor, verificiran od MZO za provođenje ovog programa u vrtiću i voditeljica je Folklorne igraonice. Kao voditeljica dječje folklorne skupine u gradskom KUD-u za svoj dugogodišnji volonterski rad 2015. godine dobiva Priznanje Grada Iloka. Cijelo to vrijeme se profesionalno usavršava i stječe zvanje odgojitelj savjetnik. Stručni članci i primjeri dobre prakse objavljuju se u stručnim časopisima, a sudionica je seminara i predavačica na brojnim smotrama, stručnim i znanstvenim skupovima na gradskoj, županijskoj, regionalnoj i državnoj razini. Na njima iznosi primjere dobre prakse iz svog neposrednog rada s djecom.

En ten tini

En ten tini sa - va ra - ka

4
ti ni sa - va ra - ka ti - ka ta - ka

7
bi - ja ba - ja buf trif traf truf!

En ten tini,
sava raka tini
sava raka tika taka
bija baja buf
trif, traf, truf!

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok
Notno zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

Nadalje, brojlicu Jedna vrana grakala pamte korisnici Staračkog doma Ilok. Koji su kako se prisjećaju koristili prilikom igranja vane na livadi ili sokaku.

Jedna vrana grakala

Je-dna vra-na gra-ka-la i po po-lju ska-ka-la

5

u to do-đe cr-ni kos i od-gri-ze vra-ni nos!

Jedna vrana grakala
i po polju skakala,
u to dođe crni kos
i odgrize vrani nos.

Kazivači: Korisnici Staračkog doma Ilok, Ilok
Notno zapisala: Laura Rambala, 15. veljače 2021.

6. IGRE S PJEVANJEM

Suvremena pedagogija igru smatra neizostavnom kod djece i u njihovom odgojnom procesu. Također i razvojna psihologija igri daje posebno mjesto u razvoju ličnosti. Igra je i neizostavni sadržaj u umjetnosti (Zagorac, 2006). Prema Milinović (2015) igre imaju velik značaj u odgoju i obrazovanju. Kroz igre djeci se otvara mogućnost kreativnosti, iskušavanja vlastitih mogućnosti. Također, dječja igra im pomaže u prilagođavanju na svijet, a ona je najprirodnija stvar u djetetovom životu. Okupira dijete, njegovu pozornost i koncentraciju. Prema tome kroz igru treba i poučavati, odnosno provoditi učenje. Za vrijeme igre dijete osjeća radost i zadovoljstvo, a stvaranjem takve okoline za dijete ono lakše pamti sadržaje koje igra sadrži. Djeca vole i glazbu, a razvoj njihovih glazbenih i pjevačkih sposobnosti treba se razvijati postepeno. Prvi susret djece s pjevanjem treba biti jednostavan. Biraju se pjesme manjeg opsega i primjerene djeci. Igre s pjevanjem ili glazbene igre većinom se koriste za razvoj intonacije, ritma, samopouzdanje te potiče i maštovitost. Preko igara s pjevanjem djeca spoznaju glazbu. U početku igre s pjevanjem trebaju biti jednostavne, bliske njihovom govoru, lako pamtljive. Kod igri s pjevanjem upotrebljavaju se većinom jednostavni pokreti kao što su hod, poskoci, držanje za ruke (Milinović, 2015). „Glazbene igre s pjevanjem vrsta su pokretnih igara. Svaka od tih igara ima ustaljena pravila koja se primjenjuju tijekom pjevanja napjeva koji je djetetu vrlo pristupačan i jednostavan. Pjesma koja se pjeva uz igru mora imati sve značajke dobre pjesme, a izvodi se na način da djeca pjevaju pjesmu i pokretima oponašaju tekst.“ (Milinović, 2015, str.3) Prema Miočić (2012) dječje glazbene igre bitne su u životu djeteta, odnosno u njegovu odrastanju i razvoju. Dječje igre mogu biti jednostavne uz brojalice, ali i složenije uz ples i pjevanje. Prilikom planiranja dječjih igara s pjevanje važno je uzeti u obzir dob djece.

Prema Manasteriotti (1978) glazbene igre s pjevanjem dijele se na:

- igre s pjevanjem u krugu – kolu
- igre u koloni
- igre slobodnih oblika
- igre mješovitih oblika“ (str. 3-4)

Igre s pjevanjem su jedna od omiljenih dječjih aktivnosti. Postoje igre na otvorenom ili zatvorenom prostoru. Najčešće preko zime, odnosno hladnih dana stariji

bi djecu zabavljali raznim igrama s pjevanjem. Kako i brojalice tako i igre s pjevanjem djeca su učila od odraslih, ali i mlađa djeca učila su ih od starijih. Okoš bokoš je jedna od pjesama s igrom koja je i danas svima poznata. Prema sjećanju korisnika Staračkog doma Ilok ovo je pjesmica koja se igra. Svi koji sudjeluju skupe ruke u šake i poslažu ih okomito jedne do drugih. Jedan koji govori brojalicu, prvo udari šakom sebe u bradu odnosno u usta, a zatim svakog po njegovoj šaci. Nakon izbrojane brojalice, onaj na kome se zaustavi treba reći jedan broj. Zatim broji do tog broja i na kome se zaustavi taj ispada iz igre. Igra se nastavlja dok ne ostane posljednji koji je i pobjednik.

Okoš bokoš,
prдне kokoš,
pita baja
kolko tebi treba jaja.

Kazivači: Korisnici Staračkog doma Ilok, Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 15. veljače 2021.

Blaženka Crvenković, rođena 1964.godine, pamti brojalicu Ringe, ringe, raja. Djeca se prilikom ove igre s pjevanjem drže se za ruke i hodaju u krugu. Na zadnju riječ „čuč“ sva djeca trebaju čučnuti. Ovu igru s pjevanjem najčešće igraju djeca vrtićke i predškolske dobi.

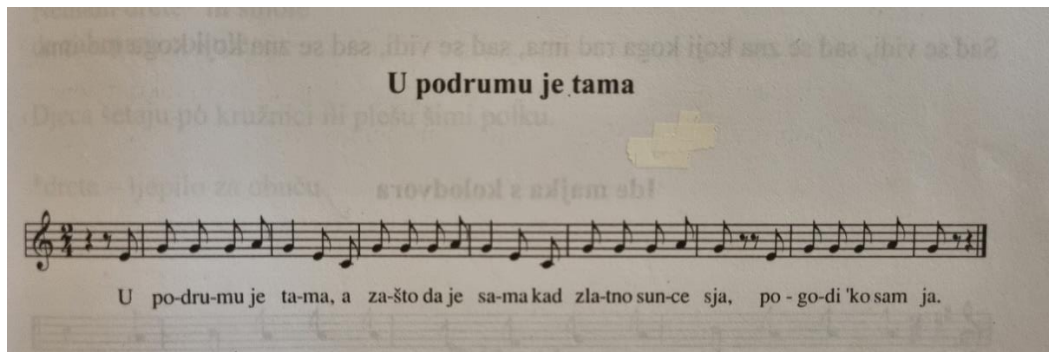
Ringe, ringe raja
došo čika Paja
pa pojeo jaja
jedno jaje muć,
a mi djeco čuč.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

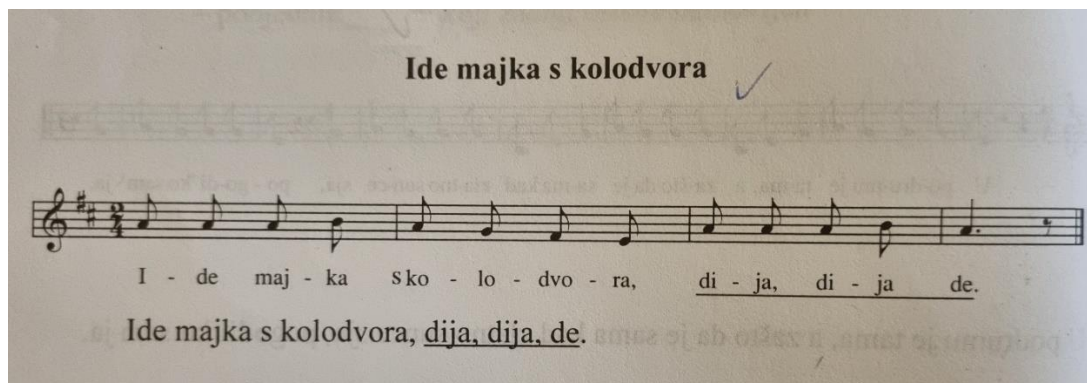
Igre s pjevanjem *U podrumu je tama, Ide majka s kolodvora* zapisala je Ljiljana Stanko u svom radu igre i plesovi za potrebe *14. Seminara panonske zone* (2009) koji se održava u Vinkovcima. Ove igre s pjevanjem koristila su i djeca Slavonije i Srijema.

Igra s pjevanjem *U podrumu je tama* prema zapisu Ljiljane Stanko jedno dijete stoji u krugu pokrivenih očiju, a ostali šetaju po kružnici pjevajući. Kad pjesma završi dijete pokrivenih očiju prilazi nekome iz kola i opipavanjem pokušava shvatiti tko je. Ako je prepoznalo hvata se u kolo, a dijete koje je prepoznato ide u krug i prekriva oči, a ako ne pogodi tko je ostaje i dalje u krugu.

Slika 2. Notni zapis igre s pjevanjem „U podrumu je tama“ (Stanko, 2009, str.79)

Igra s pjevanjem *Ide majka s kolodvora*, prema zapisima Ljiljane Stanko (2009), igra se u dvije nasuprotne linije ili na način da je jedno dijete majka i ono stane nasuprot ostalih. Dijete koje predstavlja majku napravi četiri koraka naprijed i izgovara svoj dio teksta npr: Ide majka s kolodvora, kad radi četiri koraka natrag izgovara ovo dija, dija, de. Ostala djeca u liniji svi zajedno rade četiri koraka naprijed, pa četiri koraka natrag i izgovaraju svi zajedno svoj dio. Kada predaju ono dijete koje je „majka s kolodvora tražila“ pjesmica počinje ponovno ispočetka. Djeca prelaze u drugu liniju gdje je „majka s kolodvora“, a zadnje dijete koje ostane u novoj igri je „majka s kolodvora“. Ova igra i danas je poznata među djecom, a pojavljuje se i u folkloru (Gospodnetić, 2015).

Slika 3. Notni zapis igre s pjevanjem „Ide majka s kolodvora“ (Stanko, 2009, str.80)

Nadalje, kazivačica Blaženka Crvenković iz Iloka prisjeća se još nekih igara s pjevanjem, a to su *Igra kolo u dvadeset i dva*, *Širi širi veseli peškiri*, *Okolo salaša*, *Berem, berem grožđe*. Ove igre s pjevanjem poznate su u Slavoniji i Srijemu, ali svako selo ima neke promjene u pjevanju. *Igra kolo u dvadeset i dva* jedna je od omiljenijih igara među djecom. Djeca je danas uče na folkloru ili u vrtiću (Gospodnetić, 2015). Blaženka Crvenković koja je odgojiteljica u vrtiću govori kako ona i danas ove igre s pjevanjem uči djecu. Djeci su zanimljive i brzo ih uče. Prema kazivačici Blaženki Crvenković *Igra kolo u dvadeset i dva*, igra se i pjeva tako da jedno dijete stoji u krugu, a ostali formiraju kolo po kružnici oko tog djeteta. Sva djeca pjevaju pjesmicu *Igra kolo, igra kolo u dvadeset i dva, u tom kolu, u tom kolu lijepa Iva igra*. Govori se ime onog djeteta koje je u sredini, dok pjevaju ovaj dio djeca u kolu se kreću po kružnici u lijevu stranu, a izabrani stoji u sredini. Kad pjevaju drugu kiticu *Biraj Iva, biraj Iva koga ti je drago, samo nemoj, samo nemoj koga nemaš rado*, stanu u kolu i svako dijete stavi ruke na kukove i malo se zakreće lijevo, pa desno. Ono dijete koje stoji u sredini tada izabere koga želi i s njim pleše u sredini. Uhvate se ispod ruku i vrte u krug, a ostala djeca pjevaju *Sad se vidi sad se zna, tko se kome dopada, sad se vidi sad se zna, tko se kome dopada* i plješću rukama. Dijete koje je izabrano ostaje u sredini, a ono od prije vraća se u kolo. Ponovno pjevaju pjesmicu na isti način, ali govore ime djeteta koje je u sredini.

Igra kolo

Zapis: Adriana Božić
Novljansko područje

♩=110

5 I - gra ko - lo, i - gra ko - lo u dva - de - set i dva

i - gra ko - lo, i - gra ko - lo u dva - de - set i dva.

Slika 4. Notni zapis igre s pjevanjem „Igra kolo u dvadeset i dva“ (Božić, 2011, str.18)

Igra kolo, igra kolo
u dvadeset i dva
u tom kolu, u tom kolu
lijepa Iva Igra.

Biraj Iva, biraj Iva
koga ti je drago
samo nemoj, samo nemoj
koga nemaš rado.
Sad se vidi sad se zna
tko se kome dopada,
sad se vidi sad se zna
tko se kome dopada.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljača 2021.

Jedna još od djece zanimljivih igara s pjevanjem je i Širi, širi, veseli peškiri. Ova igra je i dalje poznata, a ne samo u Slavoniji i Srijemu, ali pod drugim nazivom Širi, širi, vezeni peškiri. Kako su se pjesmice učile od drugih, mlađi od starijih, a i stariji su je negdje čuli i tako dolaskom do Iloka vezeni peškiri postaju veseli peškiri. Kazivačica Blaženka Crvenković govori kako joj je uvijek bilo čudno što se pjeva veseli peškiri, ali tako je i ona naučila od drugih pa je i dalje tako prenosila. Tek prije nekoliko godina saznaje da je zapravo izvorna verzija Širi, Širi, vezeni peškiri, ali u Iloku se i dalje pjeva veseli peškiri jer je tako davno preneseno i tako je i ostalo. Druge pjesmice dalje u regijama vjerojatno isto imaju neke razlike baš zato što su se prenosile sa starijih na mlađe i iz sela u sela, često se dogodi da netko krivo čuje. Ova igra s pjevanjem popularna je kod djece vrtićke, predškolske, ali i školske djece koja idu na folklor.

Širi, širi

Slika 5. Notni zapis igre s pjevanjem „Širi, širi“ (Ivanković, 2018, str.21)

Širi, širi, veseli peškiri

bosa ja, bosa ti

okreni se Ana (ime onog tko se okreće) ti!

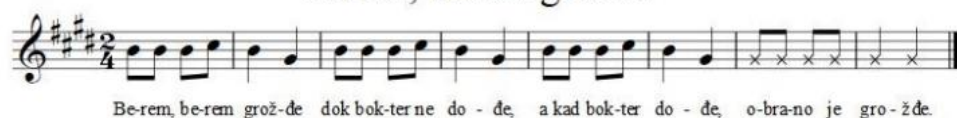
Prema riječima kazivačice Blaženke Crvenković Širi, širi veseli peškiri igra se i pjeva na način da djeca stoje u kolu, drže se za ruke i kreću se po kružnici u jednu stranu. Kad izgovore ime svojeg prijatelja koji s njima pleše, on ili ona se okreću na drugu stranu i ponovno se hvataju za ruke s drugima i nastavljaju pjevati. Igra se tako ponavlja dok se svi ne okrenu na drugu stranu.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

Nadalje, još jedna od igara s pjevanjem koje se prisjeća ista kazivačica Blaženka Crvenković iz Iloka je Berem, berem grožđe. Ova se najčešće igra kad se u Iloku održava manifestacija Iločka berba grožđa. Nekada prije postojao je čovjek koji je čuvao grožđe u svom vinogradu, a on se naziva pudar. U ovoj igri prvo se brojalicom odredi tko će biti pudar, djeca stoje ili čuče dok pjevaju i glume da beru grožđe, kad završe s pjesmicom svi krenu bježati, a pudar ih lovi. Koga pudar ulovi taj je u drugoj igri pudar.

Berem, berem grožđe

Slika 6. Notni zapis igre s pjevanjem „Berem, berem grožđe“ (Ivanković, 2018, str.24)

Berem, berem grožđe
dok pudar ne dođe,
a kad pudar dođe
obrano je grožđe.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok
Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

Jedna od djeći dražih pjesama je I okolo salata, prema kazivačici Blaženki Crvenković ova igra s pjevanjem kao i Širi, širi veseli peškiri dolaskom do Iloka, te prenošenjem s koljena na koljeno dobiva ovaj naziv I okolo salata. Kazivačica govori kako joj je bilo neobično pjevati i okolo salata, nema smisla ali tako je naučila od starijih pa je nastavila i prenositi dalje na isti način. Pravi naziv ove igre s pjevanjem je I okolo salaša, ali u Slavoniji i Srijemu upotrebljavaju i druge nazive poput I naokolo salata, Naokolo salaša, i dr. Svi ovi nazivi su od jedne dječje igre i ona se većinom svugdje igra isto.

I okolo salata,
i okolo salata
i okolo salata
na veliki zbor.
Poklanjam se tebi,
poklanjam s tebi,
poklanjam se tebi,
i tebe uzimam!

Sad se vidi, sad se zna
tko se kome dopada.
Sad se vidi, sad se zna
tko se kome dopada!

Dječaci i djevojčice stoje poredani jedni pokraj drugih, kreću se po kružnici u jednu strani i pjevaju pjesmicu, a netko od njih stoji unutar kruga. Na drugu kiticu Poklanjam se tebi, poklanjam se tebi, poklanjam se tebi i tebe uzimam!, onaj koji stoji

u krugu poklanja se tri puta onome kome želi (obično dječaci djevojčicama i obrnuto) i uzima ga. Uhvate se ispod ruke i okreću se dok ostali plješu ili samo pjevaju zadnju kiticu pjesmice Sad se vidi, sad se zna tko se kome dopada, sad se vidi, sad se zna tko se kome dopada!

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

U knjizi Gorana Kneževića (2012) *Sad se vidi, sad se zna* nalaze se i neke igre s pjevanjem koje se pojavljuju na području Slavonije, odnosno iz sela Siće, Stari Perkovci, Komarnica i Županja. Prema tome iz sela Siće dolazi jedna dječja igra s pjevanjem *Ide vlak teretnjak*. Igru s pjevanjem zapisao je Goran Knežević (2012).

IDE VLAK TERETNJAK
(Siće, Slavonija)
KUD "Radimir", Siće
Voditeljica: Marija Vidošić
3. smotra dječjeg folklor, Siće, 1997.
Zapisao: Goran Knežević

♩ = 100

I - de vlak te - re - tnjak, či - hu, či - hu, či - hu - hu!

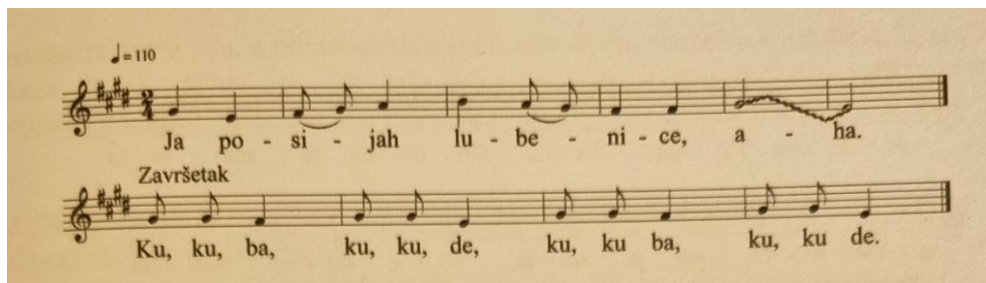
The image shows a musical score for a children's song. It includes the title 'IDE VLAK TERETNJAK', location '(Siće, Slavonija)', performing group 'KUD "Radimir", Siće', conductor 'Voditeljica: Marija Vidošić', event '3. smotra dječjeg folklor, Siće, 1997.', and recorder 'Zapisao: Goran Knežević'. Below the text is a musical staff with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a tempo marking '♩ = 100'. The melody is written with eighth and quarter notes. The lyrics 'I - de vlak te - re - tnjak, či - hu, či - hu, či - hu - hu!' are written below the staff, with the last three words underlined.

Slika 7. notni zapis igre s pjevanje, „Ide vlak teretnjak“ (Knežević, 2012, str. 28)

Djeca stanu u kolonu i rukama obuhvate dijete ispred sebe oko struka. Prvo dijete podigne ruke u visinu ramena, kao kad oponašaju vlak, a podlaktice približi prsima. Dlan jedne ruke treba biti u visini sa suprotnim ramenom, isto i s drugom rukom. Djeca hodaju prema naprijed, a ono dijete na početku kolone vrti nadlanicu oko nadlaktice Knežević (2012).

Prema Kneževiću (2012) iz Starih Perkovaca dolazi još jedna igra s pjevanjem *Ja posijah lubenice*. Djeca među sobom odrede one koji će glumiti lubenice. Oni koji glume lubenice sjednu, a ostali oko njih stanu u kolo. Unutar kola nalazi se dvoje djece koji glume baku i djeda. Djeca u kolu se drže za ruke i koračaju u smjeru kazaljke na satu. Baka počinje s pregledavanjem lubenica, malo ih tupka po glavi i govori ova je

trula, ova je prezrela, ova zelena i sl. Kad pronađe dobru lubenicu to dijete odlazi u kolo. Dok baka pregledava lubenice djed o svakoj govori neku dobru riječ, kao pravi trgovac.

Slika 8. Notni zapis igre s pjevanjem „Ja posijah lubenice“ (Knežević, 2012, str.36)

Ja posijah lubenice, aha.

Pokraj vode studenice, mmm.

Navadi se baka Dora, aha.

Pa ukrade troja kola, mmm.

Završetak:

Ku, ku, ba, ku, ku, de,

Ku, ku, ba, ku, ku, de (Knežević, 2012, str. 36).

Igra s pjevanjem *Šap, šap, šap* zapisana je u selu Komarnica u Slavoniji. Ovu igru s pjevanjem obično plešu i pjevaju djeca u mlađim folklornim skupinama. Djeca se uhvate u kolo i drže za ruke, a jedno dijete stoji unutar kola. Djeca u kolu započinju pjevati „Gdje si bila curice, curice, curice“ i hodaju u smjeru kazaljke na satu. Dijete u kolu hoda u suprotnom smjeru i pjeva „kod bakine kućice, kućice, kućice“. Treću melostrofu pjevaju djeca u kolu, a četvrtu dijete unutar kola. Za vrijeme pete melostrofe dijete pjeva i plješće, tijekom šeste lupa nogama o pod. Kod sedme melostrofe djeca u kolu gledaju u središte, a ono dijete unutra pjeva i odabire prstom dijete s kojim će zaplesati. Uhvate se ispod ruku i uđu u kolo, vrte se u jednu i u drugu stranu do kraja osme melostrofe. Dijete koje je izabrano ostaje unutar kola, a ono od prije hvata se s ostalom djecom u kolo (Knežević, 2012).

ŠAP, ŠAP, ŠAP

(Komarnica, Slavonija)

Kazivačica: Marija Puškarić, rođ. 1926.

Zapisala: Ranka Starivlah, 1995.

Slika 9. Notni zapis igre s pjevanjem „Šap, šap“ (Knežević, 2012, str. 79-80)

Gdje si bila curice.

Curice, curice?

Kod bakine kućice,

kućice, kućice.

Što si tamo radila,

Radila, radila?

Cvijeće sam joj sadila,

Sadila, sadila.

Sa rukama, šap, šap, šap.

Šap, šap, šap, šap, šap, šap.

Sa nogama tap, tap, tap, tap, tap.

Tap, tap, tap, tap, tap, tap.

No, no, no, no, ti, ti, ti.

Mi ćemo se voljeti,

No, no, no, no, ti, ti, ti,

Mi ćemo se voljeti (Knežević, 2012, str. 79-80).

7. TAPŠALICE

Tašunalice tzv. tapšalice ili pljeskalice, zastupljene su u svim pjesmama za malu djecu. Izvode se tako da se plješće dječjim rukama, a metar pljeskanja prati pjesmu (Gospodentić, 2015). Bake i djedovi, ali i roditelji su djeci od malena davali osjećaj za ritam a da toga nisu bili ni svjesni. Jedan od načina su i tapšalice ili tašunaljke, igrali su se njihovim ručicama te im pjevali kako bi ih umirili (Kraljić, 2017). Tapšalica je još jedna od mogućih igara za najmanje. Prilikom ove igre dijete može sjediti (što je najčešće), ležati, stajati, ovisno o mogućnostima djeteta. Odrasla osoba uz pljeskanje ritmički izgovara tekst. Tekst se osim pljeskanjem može popratiti i zvečkom, drvenim štapićima i drugim udaraljka. Starije dijete nakon nekog ponavljanja s odraslom osobom, može i samostalno izvoditi tapšalicu (Marić, 2013).

Kazivači se ne sjećaju puno tapšalica, svi govore samo jednu koja je vjerojatno bila zastupljena u cijeloj Slavoniji i Srijemu. Prema kazivačicama Blaženki Crvenković i Kati Rambala tapšalica *Tašun, tašun, tanana*, pjevala se na dva različita načina koja će ovdje biti i prikazana. Tapšalica *Tašun, tašun tanana* zapisana je i knjizi *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima* Hede Gospodentić (2015). Ova tapšalica izgovarala se kao većina brojilica u jednom tonu pa od nje nema notnog zapisa. Obično se stavi dijete u krilo izgovara se tapšalica i u ritmu s njegovim rukama plješće. Na zadnji stih tapšalice rašire se djetetove ruke praveći krug.

Tašun, tašun tanana
i svilena marama
'ko tašuni kruva da
rodila mu pšenica
i vinova lozica.
Jesus, Bogo draga.

Kazivačica: Kata Rambala, 1956., Ilok
Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

Drugi način tapšalice je pod istim imenom i isto počinje, ali zadnji dio je drugačiji. Tapšalice s ovim riječima je dosta i poznatija od prve.

Tašun, tašun tanana
i svilena marama
u marami šećera
da mi dijete večera.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

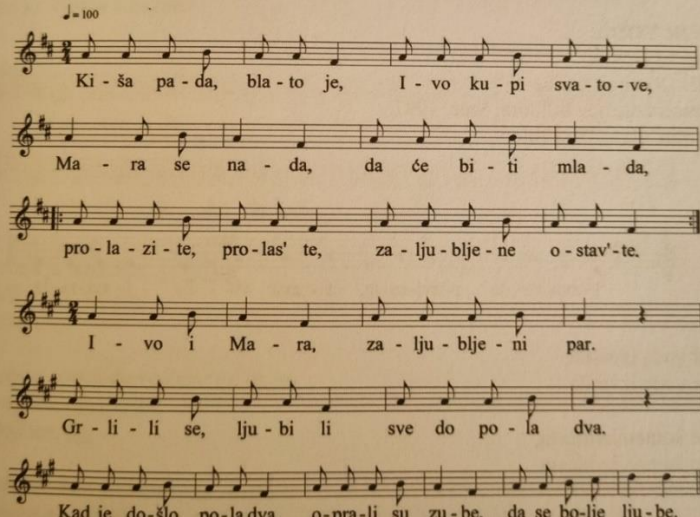
8. ZABAVLJALICE I RUGALICE

Zabavljalice i rugalice obično djeca pjevaju jedni drugima kad se žele zezati ili nekog rugaju zbog nečeg. Najčešće su zezali nekog tko se zaljubio ili se rugali onima koji plaču. Između ostalog, one podrazumijevaju i igre prstima. Igra se na način da odrasla osoba drži dijete u krilu, uzima mu ruku i dodirujući prste izgovara određeni tekst. To je još jedan od načina kako dijete razvija osjećaj za ritam. Zabavljalice uz pokrete tijela i pjesmu izazivaju interes za zvuk i stvaraju ugodnu atmosferu kod djece ali i odraslih (Marić, 2013). Rugalice su također dio glazbenog materijala s kojim se djeca služe. Bez obzira na svoj neprimjeren karakter i kod rugalica glazba pored teksta ima ključnu ulogu (Ivanković, 2018).

Jedna od zabavljalica spominje se u knjizi Gorana Kneževića *Sad se vidi, sad se zna*, napisana je pod dječje igre s pjevanjem, ali djeca su je obično pjevala prilikom zezanja nekoga tko ima simpatiju, pa prema tome može biti zapisana i u zabavljalice.

IVO I MARA
(Siće, Slavonija)
KUD „Radimir“, Siće
Voditeljica: Marija Vidošić
3. smotra dječjeg folklor, Siće, 1997.
Zapisao: Goran Knežević

$\text{♩} = 100$

Ki - ša pa - da, bla - to je, I - vo ku - pi sva - to - ve,
Ma - ra se na - da, da će bi - ti mla - da,
pro - la - zi - te, pro - las' te, za - lju - blje - ne o - stav' - te.
I - vo i Ma - ra, za - lju - blje - ni par.
Gr - li - li se, lju - bi li sve do po - la dva.
Kad je do - šlo po - la dva, o - pra - li su zu - be, da se bo - lje lju - be.

Slika 10. Notni zapis zabavljalice „Ivo i Mara“ (Knežević, 2012, str. 33)

Kiša pada blato je,
Ivo kupi svatove,
Mara se nada,
Da će biti mlada,
Prolazite prolaste,
Zaljubljene ostavte.
Prolazite prolaste,
Zaljubljene ostavte.

Ivo¹⁵ i Mara¹⁶,
Zaljubljeni par.
Grlili se, ljubili
Sve do pola dva.
Kad je došlo pola dva,
Oprali su zube,
Da se bolje ljube (Knežević, 2012, str. 33).

Prema Ivanković (2018) rugalicu *Tužibaba Reza* djeca su obično govorila u školi, ali i izvan nje. Govorili su je jedni drugima, ako bi roditeljima, učiteljima ili nekom drugom djeca izdavala jedni druge o onome što su napravili-

Tužibaba Reza

Slika 11. Notni zapis rugalice „Tužibaba reza“ (Ivanković, 2018, str. 36)

Tužibaba Reza,
dobiš komad mesa,
ak' ti nije dost,
dobiš još i kost (Ivanković, 2018).

¹⁵ Ime odabranog djeteta.

¹⁶ Ime odabranog djeteta.

Kazivačica Blaženka Crvenković iz Iloka prisjeća se jedne rugalice Pužu mužu, istu tu rugalicu zna i Kata Rambala, ali s promjenama u zadnjem dijelu. Blaženka Crvenković govori kako je ova rugalica malo pogubna za djecu. Djeci se prije učenja ovakvih pjesmica, rugalica i dr. uvijek treba objasniti da je to samo pjesmica i ne smije se raditi takvo što. Rugalicu Pužu mužu uvijek su pjevali kad bi u igri vidjeli puža na livadi.

Pužu mužu

Pu - žu mu - žu, puš - ćí ro - ge van! A - ko ne - ćeš puš - ća - ti
ja ću te - be u - bi - ti si - ke - rom po gla - ve u ze - le - ne tra - ve.

Slika 12. Notni zapis rugalice „Pužu mužu“ (Ivanković, 2018, str.45)

Kazivačica Kata Rambala iz Soljana govori istu rugalicu koja se pjevala na malo drugačiji način.

Pužu mužu,
de pokaži roge van,
da ti kuću ne prodam!
Ako nećeš puziti
Ja ću tebe ubiti
sikirom po glavi
na zelenoj travi.

Kazivačica: Kata Rambala, 1956., Ilok
Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

Prema Marić (2013) zabavljalice podrazumijevaju i igre prstima, a kazivačica Kata Rambala prisjeća se jedne igre prstima. Kako navodi ova igra prstima uvijek se govorila mlađoj djeci kako bi ih smirili i naučili ih nešto novo. Djeci su ove igre i dan danas zanimljive. Ova igra prstima broji se na pet prstiju i kreće se od malog prsta. Za svaki prst se nešto kaže npr. mali prst „Ovaj ide u lov“ itd. Kad se dođe do zadnjeg prsta odnosno do palca kaže se „ovaj kaže šipak tebi“, ruka se skupi u šaku i palac se stavi između kažiprsta i srednjeg prsta.

Ovaj ide u lov,
ovaj nosu pušku,
ovaj jede krušku,
ovaj kaže daj meni,
ovaj kaže šipak tebi.

Kazivačica: Kata Rambala, 1956., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27.2.2021.

9. NARODNI PLESOVI

Knežević (2005) definira ples kao usklađeno gibanje tijela u prostoru i vremenu i ubraja ga u područje kreativnog izražavanja. Kod plesa tijelo je instrument kojim rukovode emotivni i duhovni centri čovjeka. Narodni ples nastao je kao psihofizička, sociološka i estetska potreba čovjeka. Oblikovan je sviješću ljudi određenog kraja. Srhoj (2000) navodi kako se narod nije mogao izraziti ono što je osjećao samo poezijom te se počeo služiti pokretom koji je oblikovan kao ples. Svaki kraj, ali i selo ima svoje vlastite plesove, melodije ili barem varijante plesova. Svaki ples je sadržavao nešto značajno za taj kraj. Pružao je sliku mišljenja javnosti, osjećanja te prikazivao javni i obiteljski život u prošlosti. Folklorna glazba i ples utkani su u svaku zajednicu. Sastavni su dio raznih običaja, koji se izmjenjuju u životu čovjeka. „Narodni plesovi su umjetničko djelo naroda, koji je u svojoj neiscrpnjivosti našao sve moguće oblike doživljavanja lijepoga izraženo poezijom, melosom i kretnjom – plesom“ (Srhoj, 2000, str. 43).

Spontana pretvorba iz individualnog plesa u grupni određuje narodni ples kao grupno umjetničko izražavanje. Takvo umjetničko izražavanje krase različitost, prirodnost pokreta te duh i energija. Vrijednost nacionalnog i umjetničkog dobra u narodnom plesu daju autentičnost, originalnost, duhovitost i estetičnost. Također, narodni ples određen je i strukturom, stilom i kontekstom izvođenja, a sve ove komponente su međusobno ovisne, nadopunjuju se i tvore specifičan plesni izraz određenog kraja. Stil plesa može se usporediti s narječjem tog područja, teško ga je zapisati egzaktnim metodama, ali se može opisati riječima i epitetima. Svako područje u plesu koristi svoj osobni stil i interes (Knežević, 2005). „Stilski mozaik upotpunjuje i plesni stav (način držanja gornjeg dijela tijela i glave). I na sceni plesni stav je bila glavna estetska kvaliteta svakog plesača, važnija i cjenjenija od najatraktivnijih pokreta i koraka“ (Knežević, 2005, str. 14).

Za panonsku nizinu karakteristična su vesela i raspjevana kola. Unutra Hrvatske postoje velike razlike u plesovima. Plesna tradicija kao i tekst pjesme mogu se razlikovati čak između dva susjedna sela. Zbog čestih migracija na ovom području koja su se događala od 15. do 20. stoljeća, mnogi plesovi su postali i dio plesne tradicije u nekom drugom kraju. 1841. godine natporučnik brodske krajiške pukovnije Marko Bogunović pod utjecajem Ljudevita Gaja i hrvatskog narodnog preporoda stvorio prve

salonske plesove koji su zadržali i naziv hrvatsko salonsko kolo (Knežević, 2005).

„Djeca u pravilu nisu plesala plesove odraslih jer su im bili preteški, a i sam smisao plesa im je bio stran. Potreba djece bila je imaginacija i imitacija plesnih pokreta pri tome oni nisu marili za strukturu koraka ili stil već su se prepuštali vlastitim plesnim kreacijama...“ (Knežević, 2005, str. 16).

9.1 Struktura narodnog plesa

Knežević (2005, str. 20) u strukturu narodnog plesa uvrstio je:

- Korak – prijenos težine s jedne noge na drugu. U narodnim plesovima postoje: hodajući, poskočni, skočni i trčeci korak. On je također određen još i visinom, dužinom, smjerom, tempom i ritmičkom strukturom.
- Plesni pokret – geste glave, tijela, ruku i noge na kojoj nije težište. Nastaje između podizanja noge od poda i spuštanja noge. Plesni pokreti razlikuju se od plesnih koraka, nastaju spontano, ovise o raspoloženju i inspiraciji.
- Plesna figura – određen je broj koraka zaokružen u cjelinu. Narodni ples može sadržavati jednu ili više plesnih figura, mogu biti unaprijed određene ili se mijenjati spontano ili u skladu s glazbenom pratnjom.
- Prostorna figura – ravnomjieran raspored izvođača po zamišljenim stranicama geometrijskih likova pri čemu se neprekinuto drže za ruke, ramena ili pojaseve.
- Prostorna formacija – dinamično kretanje izvođača raspoređeni u prostornom rasporedu.
- Prostorni raspored – statičan i ravnomjieran prostorni raspored izvođača ili izvođačkih formacija po zamišljenim stranicama i plesnoj crti.
- Plesna crta – ravnomjerni raspored izvođača ili izvođačkih formacija po zamišljenoj crti ili određenoj krivulji.
- Izvođačka formacija – u narodnom plesu po prostoru se najviše kreće četiri izvođača koji se međusobno nalaze u plesnom prihvatu ili rukohvatu.
- Izvođački sastav – sudjelovanje izvođača prema spolu, dobi, bračnom statusu i broju.
- Plesni prihvati – prihvaćanje partnera s kojim se pleše s jednom ili dvije ruke za tijelo.
- Plesni rukohvat – međusobno držanje izvođača za ruke.

9.2 Narodni plesovi Slavonije i Srijema

AJD' NA LIVO
(Bebrina, Slavonija)
Zapis: Goran Knežević

♩ = 120

Ajd na li - vo bra - te I - vo,
Ajd na de - sno mi - la se - stro.

Ajd na li - vo, ajd na de - sno, ajd na o - no i - sto mje - sto. ajd na o - no i - sto mje - sto.

Slika 13. Notni zapis plesa "Ajd' na livo" (Knežević, 2005, str.46)

Ajd' na livo, brate Ivo
Ajd' na desno, mila sestro.
Nit' na livo, nit, na desno,
već na ono isto mjesto.

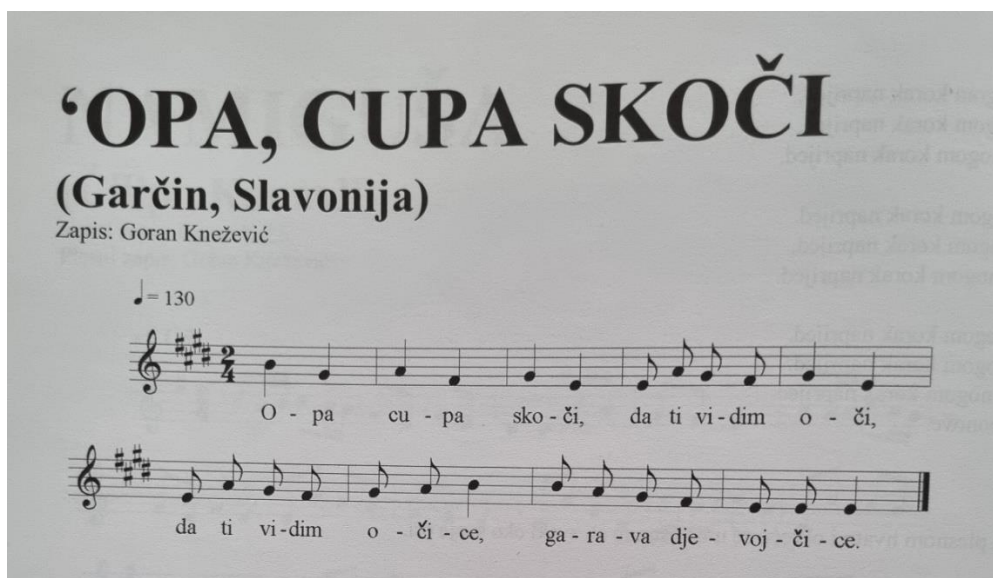
Moja nana ćilim tka
oće mene da uda.
Nemoj mati ćilim tkati
ja se neću još udati.

Moja nana, i, ju, ju,
zatvorila kapiju.
Preskočit će moja dika
da je još tolika.

Prema Kneževiću (2005) za ples Ajd' na livo djeca hvataju dolje za ruke i staju jedni pokraj drugih u kolo. Tekst pjesme pjevaju svi zajedno i kreću u lijevu stranu lijevom nogom. Na tekst pjesme „Ajd' na livo, brate Ivo“ rade se četiri koraka u lijevu stranu, a na tekst „Ajd' na desno, mila sestro“ rade se četiri koraka u desnu stranu. Dio koji je podcrtan „Nit' na livo, nit, na desno, već na ono isto mjesto“ pjeva se i pleše u mjestu dva puta. Prebacuje se težina jedne noge na drugu, a ova druga noga se privuče, čine se jako mali koraci prilikom prebacivanja težine s jedne na drugu nogu.

Nadalje, još jedan od poznatih plesova je i Hopa, cupa skoči. Prema kazivačici

Blaženki Crvenković iz Iloka, naziv ovog plesa varira od mjesta do mjesta, odnosno od sela do sela. Pa tako jedan od poznatih naziva je i Opa, cupa skoči. Tekst pjesme se također razlikuje, većinom se pojavljuju iste riječi različitim redoslijedom.

‘OPA, CUPA SKOČI
(Garčin, Slavonija)
Zapis: Goran Knežević

♩ = 130

O - pa cu - pa sko - či, da ti vi - dim o - či,
da ti vi - dim o - či - ce, ga - ra - va dje - voj - či - ce.

Slika 14. Notni zapis plesa „Opa, cupa skoči“ (Knežević, 2005, str.102)

Hopa, cupa, skoči, da ti vidim oči,
da ti vidim očice, garava djevojčice.

Kruška, jabuka, šljiva, mene voli Iva,
a ja Ivu neću za drugim umrijet ću.

Hopa, cupa, hopa, cura ljubi popa,
a curica mala ljubi kapelana (Knežević, 2005, str. 102).

Među djecom ovaj ples je vrlo popularan i djeca ga vole. Ples Hopa, cupa, skoči pojavljuje se čak i starijim plesnim skupinama. Prilikom plesanja ovog plesa, djeca se također drže dolje za ruke i u kolu su. Svaka kitica pleše se dva puta, ali pjeva jednom. Nadalje, kazivač Dino Janiček govori kako se ovaj ples ne mora plesati u zatvorenom kolu. Prije početka plesa može se stati u polukrug, a za vrijeme trajanja plesa plesači bi zatvorili kolo. Plesači trebaju biti okrenuti polulijevo, ples započinju lijevom nogom u lijevu stranu. Svi plešu jednako. Nakon pomaka lijeve noge u lijevu stranu radi se

poskok na lijevoj nozi, a s desna noga se preko lijeve noge pomiče u lijevo uz vertikalni pomak prema gore i prema dolje. Oslanja se na desnu nogu, pa odmah na lijevu, a desna se digne gore malo ispred lijeve. Zatim se rade dva koraka u desnu stranu, dva koraka u lijevu stranu i ponovno dva koraka u desnu stranu. Ovaj plesni korak se ponavlja na svaku kiticu. (Knežević, 2005)

Nadalje, ples *Tape* koji je zapisan u knjizi Gorana Kneževića *Srebrna kola, zlaten kotač* (2005), a prema njemu dolazi iz Bogdanovaca u Slavoniji. Kazivačica Blaženka Crvenković govori kako ovaj ples i danas uči djecu u plesnim skupinama. Ples je poznat i pod drugim nazivima kako su oni i učili djecu, a jedan od njih je I moje se cvijeće.

TAPE
(Bogdanovci, Slavonija)
 Zapis: Goran Knežević

♩ = 120

I mo-je se cvije - će iz kor - je - na kre - će. Cva - lo
 ot - pa - lo, lo - li do - pa - lo. Baš mo - me, lo - li dra-go - me.

Slika 15. Notni zapis plesa „Tape“ (Knežević, 2005. str.144)

I moje se cvijeće iz korijena kreće.

I moje se cvijeće iz korijena kreće,

Cvalo, otpalo, loli dopalo.

Baš mome.

Loli, dragome.

I moja se ruža iz korijena pruža.

I moja se ruža iz korijena pruža.

Cvala, otpala, loli dopala.

Baš mome.

Loli, dragome (Knežević, 2005, str. 144).

Plesači se drže za jedan prst ruke, najčešće mali, u visini ramena. Ovaj ples se često pleše u polukrugu na početku ili na kraju koreografije. Na tekst pjesme I moje se cvijeće, kreće se lijevom nogom korak bočno u lijevu stranu, a desnom nogom korak do lijeve. Zatim na tekst iz korijena kreće, lijevom nogom korak bočno u lijevu stranu, a desnom korak do lijeve, ali na nju se ne prenosi težina tijela. Na drugi isti stih pjesme ponovi se isto, ali u drugu stranu desnom nogom korak bočno u desnu stranu, a lijevom nogom korak do desne noge. Ponovo desnom nogom korak bočno u desnu stranu, a lijeva noga priključi se desnoj, ali na nju se ne prenosi težina tijela. Na tekst pjesme Cvala, otpala, loli dopala, za svaku riječ napravi se korak. Cvala lijevom nogom korak bočno u lijevu stranu, a desnom korak do nje. Otpala desnom nogom korak bočno u desnu stranu, a lijeva se priključuje desnoj, ali na nju se ne prenosi težina tijela. Loli lijevom nogom korak bočno u lijevu stranu, a desnom korak do nje. Dopala desnom nogom korak bočno u desnu stranu, a lijeva se priključuje desnoj, ali na nju se ne prenosi težina tijela. Na dio pjesme i plesa Baš mome težište tijela je na desnoj nozi i rade se tri udarca desnom nogom u skladu s pjesmom. Kod pjevanja Loli, dragome plješće se rukama na tekst. Ovaj dio plesa i pjesme Baš mome. Loli dragome ponavlja se dva puta i zatim se prelazi na drugu strofu (Knežević, 2005).

Također u knjizi Gorana Kneževića (2005), nalazi se i ples *Ćire* koji je zapisan u Bizovcu u Slavoniji.

ĆIRE
(Bizovac, Slavonija)
 Zapis: Goran Knežević

♩ = 140

Sje-di Ći-ro na vrh gra-ne, br-ko-vi-ma pla-ši vra-ne.

Čaj, Ći-ro, sje-di smi-rom u cu-re ne di-ro. di-ro.

Slika 16. Notni zapis plesa „Ćire“ (Knežević, 2005, str. 62)

Sjedi Ćiro na vrh grane brkovima plaši vrane

Čaj, Ćiro, sjedi s mirom u cure ne diro.

Sjedi Ćiro na vrh grane brkovima plaši vrane.

Čaj, Ćiro, sjedi s mirom u cure ne diro.

Kad se Ćiro oženio čabar masti potrošio.

Čaj, Ćiro, sjedi s mirom u cure ne diro.

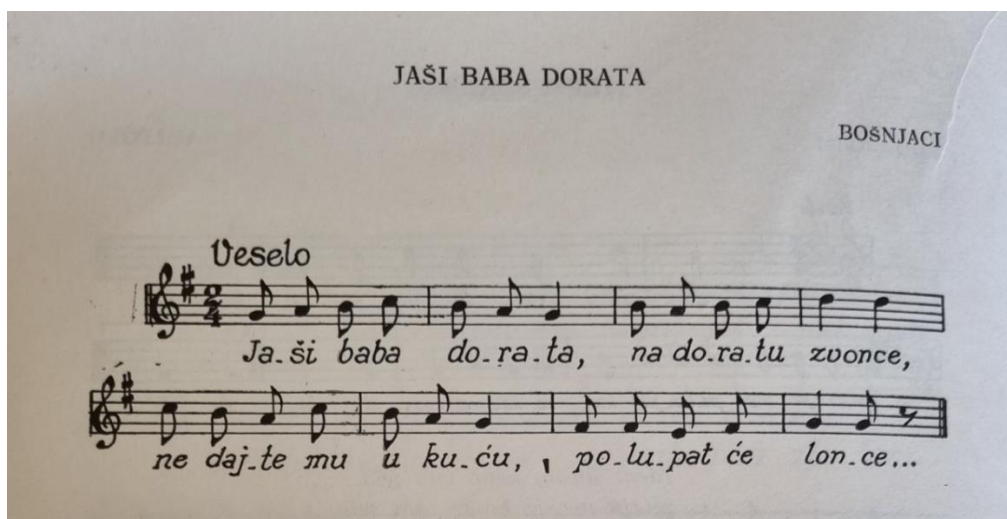
Čabar masti, čabar loja da mu žena bude bolja.

Čaj, Ćiro, sjedi s mirom u cure ne diro (Knežević, 2005).

Svaki stih pjesmice ponavlja se dva puta. Kreće se u lijevu stranu s lijevom nogom, a desna se privlači do lijeve i rade se četiri koraka dok se pjeva jedan stih pjesme. Na ponavljanje istog stiha pjesme ide se natrag u desnu stranu četiri puta. Napravi se korak s desnom nogom u desnu stranu, a lijeva noga se privuče. Ovaj pokret ponavlja se na svaki stih pjesmice koji nije podcrtan. Dio pjesmice koji je podcrtan ponavlja se nakon svakog stiha i plesni pokret na taj dio je isti, Čaj, Ćiro, sjedi s mirom u cure ne diro. Napravi se mali korak desnom nogom u desnu stranu i privuče se lijeva noga te se napravi trokorak (prebaci se težina na desnu nogu, a lijeva se malo podigne, zatim se težina prebaci na desnu nogu i ponovno na lijevu). Zatim se napravi korak u lijevu stranu i privuče desna noga te se napravi trokorak. Ponovi se još dva puta. Nakon toga ponovno kreće pjesmica i radi se korak s početka. Nakon svakog pjevanog stiha,

pleše se uz pratnju tambure isti taj stih koji nije pjevani (Knežević, 2005).

U knjizi *Slavonija zemlja plemenita* Julija Njikoša iz 1970. godine postoje plesovi koji su karakteristični za Slavoniju, a to su *Tandora*, *Jaši baba dorata*, *Dere*. Julije Njikoš ples *Jaši baba dorata* zapisao je u selu Bošnjaci koje je u Slavoniji.

Slika 17. Notni zapis plesa „Jaši baba dorata“ (Njikoš, 1970. str. 136)

Jaši baba dorata¹⁷, na doratu zvonce,
Ne dajte mu u kuću, polupat će lonce.

Svatko svoga dorata drži na ularu,
A ja svoga dorata držim u kućaru¹⁸.

Ote, ote, dorate, dorate u ritu,
Prodat ću te dorate makar za forintu¹⁹ (Njikoš, 1970, str. 136).

Kazivačica Blaženka Crvenković govori kako ima više verzija ovog plesa, ali djeca najčešće plešu onu najjednostavniju verziju. Djeca stoje u zatvorenom kolu i kreću u lijevu stranu lijevom nogom. Napravi se korak lijevom nogom u lijevu stranu, a desna se privuče lijevoj. Zatim ponove korak lijevom nogom u lijevu stranu, a desnu nogu privuku lijevoj, ali ne prenose težinu na nju. Zatim idu korak desnom nogom u

¹⁷ Konj smeđe boje

¹⁸ Koliba

¹⁹ Službena valuta Mađarske

desnu stranu, a lijevu nogu privuku desnoj nozi. Ponove korak desnom nogom u desnu stranu i privuku lijevu nogu, ali ne prenose težinu na nju. Ovaj dio se ponovi dva puta prilikom pjevanja prve strofe. Nakon pjevane strofe ponovno se ponavlja medija i pleše se, ali se ne pjeva. Kod ponavljanja određene strofe kreću se u lijevu stranu po kružnici. Desna noga nalazi se malo iznad lijeve i prvo se napravi korak s desnom nogom, a zatim s lijevom. Desna noga se stalno nalazi iznad lijeve. Ovaj način plesanja provodi se do kraja pjesmice. Također dijelovi plesa se mogu plesati i u polukrugu, ali to se najčešće tako pleše sa starijom djecom.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

U knjizi Julija Njikoša, *Slavonijo zemljo plemenita* iz 1970. godine zapisan je i ples odnosno kolo *Tandora*, a zapis ovog plesa također je iz Bošnjaka.

TANDORA

KOLO IZ BOŠNJAKA

Veselo

Tan, tan, tando ra, sjela cura pod o - ra,
tan, tan, tando ra, sjela cura pod o - ra'...
sje-la cu-ra pa ši - je prid njom li tra ra - ki - je,
sje-la cu-ra pa ši - je prid njom li tra ra - ki - je

Slika 18. Notni zapis plesa „Tandora“ (Njikoš, 1970, str.34)

Tan, tan, tandora
sjela cura pod ora²⁰.
Sjela cura pa šije
prid njom litra rakije.

²⁰ Orah

Tan, tan, tandora
sjela cura pod ora'.
Sjela cura na vreću
svi je ljube – ja neću.

Tan, tan, tandora
nema cura lavora²¹.
Nema cura kopanje²²

pa iskala od Franje (Njikoš, 1970, str. 34).

Za ovaj ples svi stoje u krugu odnosno u kolu. Svaki stih ponavlja se dva puta. Kreće se lijevom nogom u lijevu stranu, a desna se primakne lijevoj i naprave se dva koraka. Zatim se ide s desnom nogom u desnu stranu, a lijeva noga primakne se desnoj, te se također ponovi dva puta. Ovaj dio koraka pleše se na početak svake strofe: Tan, tan, tandora, sjela cura pod ora'. Nakon toga ide drugi dio strofe, u prvoj strofi to je stih: Sjela cura pa šije prid njom litra rakije. Naprave se četiri koraka unutar kola, te ista ta koraka se ponove unatrag. Krene se lijevom nogom malim korakom prema unutra, privuče se desna, ali ne prenosi se težina na nju. Zatim se krene desnom nogom prema unutra i privuče se lijeva, ali ne prenosi se težina. Isto se ponovi s desnom, pa ponovo s lijevom. Kad se naprave četiri koraka unutra ponovno se vraća nazad u početni položaj. Kreće se lijevom nogom nazad, privuče se desna noga, ali se ne prebacuje težina na nju. Zatim se ide desnom nogom unatrag i privuče se lijeva, ali ne prebacuje se težina nego se nastavlja još dva koraka. U drugom dijelu strofe prilikom ulaska u kolo otpjeva se cijeli stih, te se opet taj isti ponovi kad se vraćaju nazad na početni položaj. Postupak plesa je isti za cijelu pjesmicu.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok

Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

²¹ Posuda za pranje.

²² Kopanja – posuda od drveta za miješanje tijesta.

Nadalje još jedan od plesova u Slavoniji i Srijemu zapisala je Jelena Dragić u svom radu za potrebe *17. Seminara folkloru panonske zone* 2012. godine, ples pod nazivom *Žita*.

Žita
/Velika/

Transkripcija: Duško Topić

♩ = 136

De-der, di-ko, po-go-di za-što ži-to ne ro-di? De-der, di-ko, po-go-di za-što ži-to

8
ne ro-di? Ži-to ne ro-di jer je svi-la u mo-di. Ži-to ne ro-di jer je svi-la u mo-di.

Slika 19. Notni zapis plesa „Žita“ (Dragić, 2012, str.30)

Deder, diko pogodi zašto žito ne rodi?

Deder, diko pogodi zašto žito ne rodi.

Žito ne rodi jer je svila u modi.

Žito ne rodi jer je svila u modi.

Volim sunce i misec, volim zlatnu jabuku.

Volim sunce i misec, volim zlatnu jabuku.

Sunce i misec, volim zlatnu jabuku.

Sunce i misec, volim zlatnu jabuku (Dragić, 2012, str. 30).

Također kazivačica Blaženka Crvenković iz Iloka prisjeća se kako se ovaj ples i pleše. Karakterističan je za Slavoniju, a djeca se drže za ruke. Pleše se dok se ne otpjeva cijela pjesmica, a između strofa ide dio gdje je samo melodija bez pjevanja, ali tada se pleše isti korak kao i kod pjevanja. Na prvi dio pjesmice Deder, diko pogodi zašto žito ne rodi? kreće se lijevom nogom u lijevu stranu, a desna se privuče lijevoj, isto se ponovi još jednom. Zatim se ide desnom nogom u desnu stranu i isto se ponovi još jednom. Kod ponavljanja ovog stiha pleše se isto. Na drugi dio stiha Žito ne rodi desna noga se ispruži naprijed u kolo. Prvo se pomakne u desnu stranu, zatim u lijevu, pa ponovno u desnu i lijevu. Preostali dio stiha jer je svila u modi pomiču se u desnu

stranu sitnim koracima na način da krenu desnom nogom a lijevu privlače do nje. Na drugo ponavljanje posljednjeg stiha u strofi ponovi se isto ali u desnu stranu.

Kazivačica: Blaženka Crvenković, 1964., Ilok
Zapisala: Laura Rambala, 27. veljače 2021.

Nadalje, prema Svalini (2013) za Slavoniju je karakteristično glasno i grleno pjevanje, polagano i otegnuto. A capella se pjevalo u narodu u različitim prigodama, i u kući i izvan nje. Na otvorenom se pjevalo bez instrumentalne pratnje uz šetana kola. Prema tome jedno od poznatijih šetanih kola navodi se *Oj' Ivane, Ivaniću* iz Starih Mikanovaca.

The image shows a musical score for the song "Oj, Ivane, Ivaniću". The title is centered at the top. Below it, the tempo marking "Umjereno" is written. The score is in 2/4 time and features a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody is written on a single staff. Below the staff, the lyrics are written: "Oj, I - va - ne, I - va - ni - ću, oj, I - va - ne, I - va - ni - ću!". To the right of the score, there is a note: "Stari Mikanovci, 1988. Notni zapis: J. Njikoš".

Slika 20. Notni zapis plesa „Oj, Ivane, Ivaniću“ (Svalina, 2013, str. 162)

Oj, Ivane, Ivaniću, oj, Ivane, Ivaniću!
Stani malo divanit ću, stani s tobom divanit ću.
Nije meni do divana, nije meni do divana.
Ni mom konju do stajanja, ni mom konju do stajanja.
Da je meni čaša vina, da je meni čaša vina.
I mom konju šaka sina, i mom konju šaka sina.
Onda bi' ja junak bio, onda bi' ja junak bio.
Pa bi' s tobom divanio, pa bi' s tobom divanio (Svalina, 2013, str. 162).

Kazivačica Blaženka Crvenković govori kako je ovo od jednostavnijih kola jer se samo šeta po krugu ili slobodnom prostoru, zato se i naziva šetano kolo. Djeca se drže dolje za ruke ili križano. Krene se lijevom nogom u lijevu stranu, a desna noga se stavlja gore iznad lijeve i tako ostaje do kraja plesa. Rade se koraci u lijevu stranu, prebaci se težina na desnu nogu, zatim se pomakne lijeva na koju se prebaci težina i pomiče se ponovno desna, tako se ponavlja do kraja pjesme

10. ZAKLJUČAK

Dječja glazbena baština Slavonije i Srijema pravo je nematerijalno bogatstvo ovog kraja. Prikazom običaja, dječjih pjesmica, brojalica, igara s pjevanjem, tapšalica, zabavljalica i rugalica te narodnih plesova može se zaključiti kako glazba u Slavoniji i Srijemu ima veliku ulogu u životu tadašnje, ali i današnje djece. Slavonska i Srijemska djeca s ponosom i danas izvode ove narodne plesove i pjevaju pjesmice te na taj način čuvaju svoju glazbenu baštinu.

Baštinu je bitno prenositi na mlađe generacije koji će nastaviti graditi svoj put s korijenima prošlosti. O glazbenoj baštini Slavonije i Srijema postoji jako malo zapisa i literature. Teško je pronaći što se odnosi baš na ovu regiju, a kazivači više nisu sigurni jesu li svi zapisani običaji, pjesme i plesovi izvorni ili je u nekim zapisima intervenirala stručnost zapisivača. Danas se treba osloniti na ono što je zapisano i što postoji bez obzira na suvremenost u današnjem svijetu. Također, veliku ulogu u očuvanju dječjih pjesmica, plesova i običaja imaju odgojitelji i učitelji koji su zapisivali sve što su im djeca govorila ili što su čuli tijekom dječje igre.

Ovo proučavanje i bilježenje dječje glazbene baštine Slavonije i Srijema urodilo je plodom i može se reći da baština i dalje živi bez obzira na današnju suvremenost u kojoj se živi. Svi Slavonci, a i Srijemci trebali bi se voditi stihovima svima poznatog bećarca:

„Slavonijo dok ti ime traje
čuvat ćemo tvoje običaje!“

LITERATURA

- Crnković, M. (1998). *Hrvatske malešnice: dječje pjesme pučkoga izvorišta ili podrijetla*. Zagreb: Školska knjiga.
- Božić, A. (2011). *Dječje igre Novaljskog kraja. 16. Seminar folklor Panonske zone* (str. 18). Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
- Dobrota, S. (2012). Glazba između pedagogije, kulture i jezika. *Pedagoška istraživanja*, 9(1/2), str. 155-161. Dostupno na URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=167713 [30.3.2021]
- Dragić, J. (2012). *17. Seminar folklor Panonske zone* (str. 30). Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
- Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.
- Ivanković, M. (2018). *Dječja glazbena baština Baranje*. Završni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- Knežević, G. (2012). *Sad se vidi, sad se zna, Hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.
- Knežević, G. (2005) *Srebrna kola, zlaten kotač. Hrvatski narodni plesovi za djecu i mladež i uvod u kinematografiju*. Zagreb: Ethno.
- Kraljić, J. (2017). *Pjesmom kroz igru*. Skripta za studente Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- Manasteriotti, V. (1978) *Zbornik pjesama i igara za djecu. Priručnik muzičkog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Marić, Lj., Goran, Lj. (2013). *Zapjevajmo radosno: metodički priručnik za odgojitelje, studente i roditelje*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Milinović, M. (2015). Glazbene igre s pjevanjem. *Artos. Časopis za znanost umjetnost i kulturu*, 3(2-6), str. 2-5. Dostupno na URL: <https://hrcak.srce.hr/152003> [25.3.2021.]
- Miočić, M. (2012). Kultura predškolske ustanove u svjetlu glazbenih kompetencija odgojitelja. *Magistra Iadertina* 7(7) str. 77-84. Dostupno na URL: <https://hrcak.srce.hr/99893> [25.3.2021.]
- Njikoš, J. (1970). *Slavonijo zemljo plemenita*. Osijek: Matica hrvatska.

- Rade, R. (2009). Stihovi, pjesmice i brojalice su poput udice. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 15(56), str. 29-31. Dostupno na URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=243000 [30.3.2021.]
- Sam Palmić, R. (2015). Tradicijska glazba u udžbenicima glazbene kulture u zbilji multikulturalne osnovne škole. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku i teoriju praksu*, 64(2), str. 311-317. Dostupno na URL: <https://hrcak.srce.hr/148992> [21.6.2021.]
- Srhoj, Lj. (2000). *Plesne strukture*. Split: Abel internacional.
- Stanko, Lj. (2009). 14. *Seminar folklor Panonske zone. Dječje igre i plesovi* (str. 69-82). Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
- Svalina, V., (2013). 18. *Seminar folklor Panonske zone*. (str. 162.) Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
- Šulentić Begić, J., Begić, A. (2017). Tradicijska glazba srednjoeuropskih država i interkulturalni odgoju osnovnoškolskoj nastavi glazbe. *Školski vjesnik: časopis za pedagogiju teoriju i praksu*, 66(1), str. 123-124. Dostupno na URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=275508 [21.6.2021.]
- Velički, V., Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: ALFA d.d.
- Vitez, Z., Marks, Lj., Lozica, I., Muraj, A., Zebec, T., Markošević, G. (2016). *Hrvatski običaji i druge tradicije*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/> [25.3.2021.]
- Zagorac, I. (2006). Igra kao cjeloživotna aktivnost, *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 13(1), str 70-78. Dostupno na URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7159 [20.4.2021.]

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)